

**TALABALARDA MADANIY MULOQOTNI
SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI**

Samarqand davlat pedagogika instituti,

Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich va maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasida assistenti

Mirsaidova Muborak Karimovna

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida talabalarda madaniy muloqotni shakllantirishning zamonaviy yondashuvlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Global ta'lim muhitining o'zgarishi, raqamli texnologiyalar rivoji va kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi sharoitida talabalar kommunikativ madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritiladi. Interaktiv ta'lim texnologiyalari, raqamli platformalar, STEAM va CLIL kabi innovatsion metodlar asosida madaniy muloqotni shakllantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Shuningdek, talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojida muloqot madaniyatining o'rni ochib beriladi.*

***Kalit so'zlar:** madaniy muloqot, kommunikativ kompetensiya, talaba, interaktiv ta'lim, raqamli pedagogika, STEAM, CLIL, nutq madaniyati, kompetensiyaviy yondashuv.*

Bugungi globallashtirish jarayonida oliy ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri talabalarda nafaqat nazariy bilimlarni shakllantirish, balki ularni ijtimoiy va kasbiy muloqotga tayyorlashdan iboratdir. Chunki zamonaviy jamiyatda bilimning o'zi yetarli emas, balki uni to'g'ri ifodalash, boshqalar bilan samarali almashish, jamoada ishlash va turli vaziyatlarda o'z fikrini madaniyatli tarzda himoya qila olish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Madaniy muloqot

shaxsning jamiyatda o'z o'rnini topishi, professional faoliyatda samarali ishlashi va ijtimoiy munosabatlarda to'g'ri qaror qabul qilishi uchun muhim omil hisoblanadi, chunki u insonning nafaqat nutqiy savodxonligini, balki uning axloqiy qarashlari, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuvchanligini ham ifodalaydi. Shu jihatdan, madaniy muloqot shaxsning ichki madaniyati, tafakkur darajasi va kommunikativ kompetensiyasining integratsiyalashgan ko'rsatkichi sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda talaba passiv bilim oluvchi emas, balki faol kommunikativ subyekt sifatida qaralmoqda, bu esa ta'lim jarayonining mohiyatini tubdan o'zgartirmoqda. Endilikda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, moderatsiya qiluvchi va kommunikativ jarayonni tashkil etuvchi shaxs sifatida maydonga chiqadi. Bu yondashuv talabalarda mustaqil fikrlash, o'z nuqtayi nazarini asoslab berish, boshqalarni tinglash va hamkorlikda qaror qabul qilish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada muloqot madaniyatini rivojlantirish ta'lim jarayonining qo'shimcha elementi emas, balki uning asosiy strategik maqsadlaridan biriga aylanadi. Bundan tashqari, zamonaviy ta'lim muhitida kommunikatsiya faqat auditoriya bilan cheklanib qolmay, balki raqamli platformalar, onlayn ta'lim tizimlari va virtual akademik muhit orqali ham amalga oshirilmoqda. Bu esa talabalardan nafaqat og'zaki, balki yozma va raqamli muloqot madaniyatini ham puxta egallashni talab etadi. Shu bois, madaniy muloqot tushunchasi bugungi kunda yanada kengayib, ko'p qatlamli va ko'p formatli kommunikativ kompetensiya sifatida shakllanmoqda.

Madaniy muloqot – bu shaxslar o'rtasida axloqiy me'yorlar, til madaniyati, o'zaro hurmat, faol tinglash odobi va jamiyatda qabul qilingan ijtimoiy qadriyatlar

asosida amalga oshiriladigan murakkab kommunikativ jarayondir. U oddiy axborot almashish jarayoni bilan cheklanib qolmay, balki insonning ichki madaniyati, dunyoqarashi va shaxsiy yetukligini ham namoyon etadi. Shu nuqtayi nazardan, madaniy muloqot nafaqat nutqiy faoliyatni, balki shaxsning emotsional intellekti, empatiya qobiliyati, boshqalarning hissiy holatini tushunish va ularga mos munosabat bildira olish salohiyatini ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, u ijtimoiy moslashuvchanlikni ta'minlab, shaxsning turli ijtimoiy guruhlar va vaziyatlarda o'zini to'g'ri va samarali ifoda etishiga imkon yaratadi.

Talabalarda madaniy muloqotning shakllanishi ularning nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'lishi, balki bu bilimlarni amaliy kommunikativ jarayonlarda to'g'ri qo'llay olishi bilan belgilanadi. Bunday talabalar o'z fikrini aniq, mantiqiy va asoslangan tarzda ifodalay oladi, boshqalarning fikrini hurmat bilan tinglaydi hamda muhokama jarayonida konstruktiv yondashuvni saqlab qoladi. Bundan tashqari, ular jamoda samarali ishlash, hamkorlikni yo'lga qo'yish va umumiy maqsadga erishish yo'lida o'z hissasini qo'shish qobiliyatiga ega bo'ladi. Eng muhimi, bunday talabalarda turli konfliktli vaziyatlarda hissiyotga berilmasdan, madaniyatli muloqot orqali muammoni hal qilish, murosaga kelish va oqilona yechim topish ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa ularning kelajakdagi kasbiy faoliyati va ijtimoiy hayotida muhim muvaffaqiyat omili bo'lib xizmat qiladi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv keng joriy etilmoqda. Ushbu yondashuvga ko'ra, talaba bilimni faqat yod olish emas, balki uni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak. Bu esa bevosita kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi bilan bog'liqdir. Interaktiv ta'lim texnologiyalari, jumladan guruhli ishlar, debatlar, rolli o'yinlar, muammoli

vaziyatlarni hal qilish kabi metodlar talabalarda erkin fikrlash va madaniy muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantiradi, chunki bu jarayonlarda ular o'z fikrini asoslash, boshqalarni tinglash va hamkorlikda qaror qabul qilishga o'rganadilar. Raqamli texnologiyalarning ta'limga keng kirib kelishi ham muloqot madaniyatini shakllantirishda yangi imkoniyatlarni yaratdi. Onlayn platformalar, virtual sinflar va raqamli ta'lim muhitlari talabalar o'rtasida yozma va og'zaki muloqotning yangi shakllarini rivojlantirmoqda. Bu esa nafaqat an'anaviy nutq madaniyatini, balki raqamli kommunikatsiya madaniyatini ham shakllantirish zaruratini yuzaga keltirdi. Shu bilan birga, STEAM yondashuvi fanlar integratsiyasi asosida talabalarni jamoaviy fikrlashga, muammolarni birgalikda hal qilishga va ijodiy muloqotga yo'naltiradi. CLIL yondashuvi esa fan va til integratsiyasi orqali akademik muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Talabalarda madaniy muloqotni shakllantirishda treninglar, seminarlar, debat klublari, jamoaviy loyihalar, "case study" usullari, refleksiya va raqamli forumlar muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu metodlar talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, ularni ijtimoiy faollikka undaydi hamda nutq madaniyatini boyitadi. Ayniqsa, trening mashg'ulotlari orqali talabalar real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirib, o'zlarini erkin ifoda etishni o'rganadilar. Biroq amaliyotda ayrim muammolar ham mavjud. Talabalarda nutqiy qo'rquv, passivlik, raqamli muloqot madaniyatining yetarli emasligi va an'anaviy o'qitish usullariga haddan tashqari tayanish kabi holatlar kuzatiladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ta'lim jarayonida interaktiv metodlarni ko'paytirish, kommunikativ treninglarni tizimli joriy etish, o'qituvchilarning

kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish hamda talabalarni raqamli savodxonlikka yo'naltirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, talabalarda madaniy muloqotni shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim va dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi kunda jamiyatda muvaffaqiyatga erishish faqat bilim darajasi bilan emas, balki ushbu bilimni to'g'ri ifodalash, samarali muloqot qilish va ijtimoiy muhitda o'zini madaniyatli tarzda tutish qobiliyati bilan ham belgilanadi. Shu sababli madaniy muloqotni rivojlantirish ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qaralmoqda va u shaxsning kasbiy hamda ijtimoiy shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mazkur jarayon innovatsion pedagogik yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va kompetensiyaviy ta'lim tamoyillari asosida samarali amalga oshiriladi. Interaktiv metodlar, loyiha asosida o'qitish, raqamli platformalardan foydalanish hamda kommunikativ treninglar talabalarni faol muloqotga jalb etib, ularning nutq madaniyati va ijtimoiy faolligini oshiradi. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim muhiti talabalardan nafaqat auditoriyada, balki raqamli makonda ham madaniy muloqot qoidalariga rioya qilishni talab etadi, bu esa ularning kommunikativ kompetensiyasini yanada kengaytiradi.

Madaniy muloqotga ega bo'lgan talaba nafaqat bilimli, balki jamiyatda faol ishtirok etadigan, ijtimoiy jihatdan yetuk, o'z fikrini erkin va asosli ifoda eta oladigan hamda kasbiy jihatdan raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanadi. Bunday shaxslar kelajakda jamiyat rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi, hamkorlikka tayyor va mas'uliyatli mutaxassislar bo'lib yetishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamadjanova N.A. Ta'lim jarayonlarida kommunikativ kompetensiyaning o'ziga xos xususiyatlari // Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences. – 2023. – №3(3). – B. 115–120.
2. Mustafoeva D.A. Kasbiy ta'lim muassasalari xodimlari kompetentligini rivojlantirish omillari // "Muğallim hám úzliksiz bilimlendiriw" ilmiy-ommabop jurnali. – 2023. – №1. – B. 242–248.
3. Ismailova Z.K., Mustafoeva D.A. Fundamentals of the development of axiological competence among teachers // Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yangi O'zbekiston – taraqqiyot strategiyasi (2022–2026-yillar)" to'g'risidagi Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – T., 2022.
5. Akbarova G. Pedagoglarda kompetentlik namoyon bo'lish shakllari // Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2023.
7. Luo R. Cultivating Junior High School Students' Intercultural Communicative Competence Aiming at the Cultural Awareness Goals in English Curriculum Standards for Compulsory Education (2022) // International Journal of Education and Humanities. – 2023. – Vol. 7, №2. – P. 13–18. DOI: 10.54097/ijeh.v7i2.5252.
8. Liu M., Chen H. Direct contact as a primary factor in the development of intercultural communication competence: Evidence from Chinese international students // International Journal of Intercultural Relations. – 2021. – Vol. 76. – P. 1–12.

9. Nadeem M.U., Zabrodsckaja A. A comprehensive model of intercultural communication for international students living in culturally diverse societies: evidence from China // *Frontiers in Communication*. – 2023. – Vol. 11. – P. 1–15. DOI: 10.3389/fcomm.2023.1332001.
10. Byram M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. – Bristol: Multilingual Matters, 2021. – 210 p.
11. Gruber A., Wagner M. Intercultural competence in language education: curriculum design and pedagogical approaches // *Language Teaching Research*. – 2024. – Vol. 28, №1. – P. 45–67.
12. Zhang Y. et al. Digital tools and telecollaboration in intercultural education // *Computers & Education*. – 2023. – Vol. 195. – Article 104722.